

Філософія

УДК 1:37:17.023.31

Галина Дмитрівна Берегова
доктор філософських наук, доцент

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ У НОВОМУ СВІТОГЛЯДІ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті окреслено місце і роль ціннісних орієнтацій у новому практичному космічно-планетарному світогляді особистості, визначено систему цінностей як світоглядний компонент з позицій подальшого формування української ціннісно-нормативної моделі. Стверджується, що пріоритетна роль у вирішенні найважливіших проблем як усього людства, так і українського народу відводиться філософії освіти, оскільки саме в цій галузі можливим є визначення як філософських засад нового світогляду особистості, так і цілісне, всебічне й узагальнене окреслення образу-ідеалу сучасної людини з ціннісно-нормативним світоглядом.

Ключові слова: особистість, світоглядна система, космічно-планетарний світогляд, ціннісні орієнтації, духовне життя, філософія освіти.

Сучасний період розвитку інформаційного суспільства з низкою глобальних проблем висуває перед філософією освіти нові завдання, вирішення яких потребує більш детального розгляду проблем особистості нового типу, формування її світоглядних і ціннісних орієнтацій.

До проблеми формування світоглядно-ціннісних орієнтацій особистості зверталися й звертаються науковці різних галузей (філософії, психології, соціології, культурології, лінгвістики й ін.). Більшість сучасних досліджень у галузі філософії освіти є взаємоперетином філософії та освіти – як людських практик і соціально-культурних інституцій.

Сучасну стратегію філософії освіти визначають провідні науковці цієї галузі (В. Андрущенко, О. Базалук, А. Запісоцький, С. Клепко, М. Култаєва, В. Лутай, М. Михайлов, Н. Сухова, В. Пазенок, Н. Піщуліна, І. Передборська, І. Радіонова, С. Черепанова, В. Шевченко та ін.), дослідження яких конкретно чи побічно стосуються формування нового практичного космічно-планетарного світогляду особистості.

Важливість і необхідність формування ціннісних орієнтацій сучасної молоді підкреслили у своїх працях І. Бакума, С. Барилко, О. Вишневська, А. Кавалеров, Є. Копилець, О. Макарова, Г. Микитюк, О. Овакімян, О. Петінова, Е. Проценко, О. Рембач, З. Спринська, Л. Сподін, О. Целякова та інші дослідники. Та все ж залишилося не достатньо розглянутим питання про пріоритет ціннісних орієнтацій у новому космічно-планетарному світогляді особистості на рівні філософського осмислення світу.

З огляду на вище зазначене метою статті є визначення системи ціннісних орієнтацій нового типу особистості як основного світоглядного компонента її свідомості для подальшого успішного формування української ціннісно-нормативної моделі.

Світогляд як сукупність узагальнених уявлень людини про себе, світ, свої взаємини зі світом, своє місце у світі, своє життєве призначення постає формою людського самовизначення в світі. Кожна людина, будучи "мірою всіх речей", по-своєму сприймає навколишній світ. Пояснюється це різницею у можливостях органів чуття людей (фізіологічне), навколишнім середовищем (фізичне), конкретним людським оточенням – сім'я, друзі, колектив (соціальне), а також авторитетом окремих особистостей. Тому історії відомі різні види світогляду: магічний, міфологічний, релігійний, філософський, науковий, а також змішані [2].

З огляду на глобальні проблеми сучасності постає необхідність говорити про новий різновид світогляду – планетарно-космічний. Дедалі більше про це пишуть сучасні науковці, особливо у галузі філософії освіти (В. Андрущенко, О. Базалук, А. Запісоцький, С. Клепко, В. Лутай, Ю. Огородников, Н. Сухова, В. Пазенок, Н. Піщулін, С. Черепанова, Н. Юхименко та ін.). Так, визначаючи ціннісні орієнтири для майбутніх поколінь, О. Базалук і Н. Юхименко стверджують, що цінності виконують функцію перспективних стратегічних життєвих цілей і виступають основним мотивом життєдіяльності. Цінності визначають моральні орієнтири та принципи поведінки, тому будь-яке суспільство зацікавлене у тому, щоб люди дотримувалися актуальних у сучасних реаліях правил поведінки. Саме тому сучасну особистість важливо спрямовувати на творчу самореалізацію, усвідомлення власної планетарно-космічної сутності [1, 5].

Планетарно-космічний світогляд особистості передбачає наявність відповідальності, творчості, активності у молодих людей, котрі, з одного боку, поважають багатоманітність культур, а з іншого – прагнуть згуртувати націю, цивілізацію для досягнення вищих цілей. Особистість з планетарно-

космічним мисленням, глибоко усвідомлюючи свою єдність зі світовою цивілізацією, здатна організувати якісну взаємодію у масштабах Землі та Всесвіту.

Безумовно, людина може оцінювати лише те, що ввійшло з нею у чуттєвий чи розумовий контакт. Звідси випливає, що світогляд поєднує в собі інтелектуально-розумові й почуттєво-емоційні компоненти. А тому він синтезує низку інтелектуальних утворень: знання, бажання, інтуїцію, віру, надію, життєві мотиви, мету тощо, а складовими світогляду особистості постають погляди, переконання, принципи, ідеали, цінності, вірування, життєві норми та стереотипи. З огляду на зазначене структура світогляду особистості охоплює такі основні компоненти, як пізнавальний, ціннісно-нормативний, емоційно-вольовий і практичний. І якщо пізнавальний компонент світогляду базується на узагальнених знаннях про світ і, систематизуючи й узагальнюючи результати індивідуального й суспільного пізнання та стилі мислення, готує підґрунтя для виявлення практичного компонента з його реальною готовністю людини до певного типу поведінки в конкретних обставинах, то емоційно-вольова складова свідомості допомагає отримані знання й норми перетворювати на особисті погляди, переконання, вірування, формуючи ціннісно-нормативний комплекс особистості, що включає цінності, ідеали, переконання, вірування, норми, директивні дії тощо. До системи цінностей особистості також входять уявлення про добро та зло, щастя й нещастя, мету й сенс життя (наприклад, життя – це головна цінність людини, безпека людини – це теж велика цінність тощо). Навіть стислі характеристики основних структурних компонентів світогляду дають можливість стверджувати, що сукупність поглядів, оцінок, норм і установок визначають відношення людини до світу й постають орієнтирами й регуляторами людської поведінки.

У планетарно-космічному світогляді як інтегральному утворенні відіграють важливу роль знання – повсякденні, життєво-практичні, професійні, наукові. Знаннями та життєвим досвідом продукуються цінності особистості, що визначають її програму життя, окремі дії та вчинки. Оцінне відношення людини до світу вивчає аксіологія (з грець. *ἀξία* – цінність), або теорія цінностей, у межах якої вибудувалися їх об'єктивістські та суб'єктивістські концепції [8, 423]. Слід зазначити, що відмінність між обома підходами не така вже й суттєва: об'єктивістська позиція передбачає, що цінності існують об'єктивно, незалежно від свідомості суб'єкта, а він може лише правильно чи неправильно оцінювати, використовувати їх; суб'єктивістську позицію характеризує визнання того, що цінності конституують (створять) суб'єкти.

Ціннісне відношення людини до світу й до самої себе формується в певну ієрархію цінностей особистості, на вершині якої розташовуються свого роду абсолютні цінності, зафіксовані в тих або інших суспільних ідеалах. Ієрархія цінностей особистості з космічно-планетарним світоглядом будується залежно від сфери її буття, найважливішими з яких є природна, біологічна, духовна, психічна, соціальна. Кожній сфері буття людини відповідають певні цінності: природні цінності (чисте повітря, воду, корисні копалини, родючі ґрунти, ліси, багаті на рибу ріки і моря); біологічні, вітальні цінності (здоров'я, здоровий стан організму); психічні цінності (відчуття комфорту, піднесеності, закоханості, радості, щастя та ін.); соціальні цінності (зайнятість населення, злагода в суспільстві, порядок, мир, демократія); духовні цінності (ідеали людства – добро, прекрасне, істина, свобода, справедливість, святість; і предмети культури, в яких вони об'єктивувались (художні твори, релігійні, моральні і юридичні системи, наукові теорії).

Варто додати, що визначення цінностей як блага для людини, спрямованого на утвердження її в бутті, реалізацію її творчих можливостей, більше відповідає об'єктивістському аспекту цінностей. Із суб'єктивістської позиції цінністю є все, що люди обирають, чому свідомо надають перевагу.

Кількісною характеристикою цінності є оцінка. Часто обходяться двома (менше не буває) оцінками: прекрасне – потворне, погане – гарне, добре – зле. Але основне в оцінці цінностей – сам процес інтерпретації, коли встановлюється відповідність між людиною і тим, на що спрямовано її розуміння – чи то конкретний об'єкт, чи ідеал. Інтерпретаційний процес вироблення цінностей та їхня оцінка відбувається за певними закономірностями: частина цінностей людина одержує у спадщину від тих традицій, в які вона потрапляє в результаті свого народження; крім того, свідомість дозволяє людині виробляти нові цінності. У виробленні цінностей людина включає своє мислення, свою чуттєвість, свій розум – так інтерпретація стає "переплавлянням" старих цінностей на нові настанови. Отже, цінності виробляються і вимірюються в процесі інтерпретації, що здійснюється відповідно до філософських методів.

Вивчення й осмислення філософських знань, опанування філософськими методами сприяє успішному формуванню творчо-гуманітарного, планетарно-космічного світогляду особистості, оскільки крізь призму укладених і найбільш актуальних світоглядних концепцій дозволяє узагальнювати найновіші досягнення різних галузей науки.

О. Базалук стверджує, що в "активності планетарно-космічного типу особистості домінуючим є науково-філософський спосіб сприйняття дійсності, що виключає спрощення і аргументацію будь-якої проблематики на основі застарілої інформації" [1, 70]. Науково-філософський спосіб сприйняття дійсності серед усіх способів найбільш ефективний, оскільки з одного боку, він розкриває дійсний зміст процесів і явищ у навколишньому матеріальному світі, з іншого боку, дозволяє сприймати світ масштабно, цілісно, в потоці буття. Саме з цієї причини, формування планетарно-космічного типу особистості в обов'язковому порядку включає формування науково-філософського способу світосприйняття, тому що тільки в цьому випадку у людини з'являється майбутнє: самостійне, перспективне й необмежене надприродними силами.

У системі сучасних цінностей особливою, абсолютною цінністю є людина. Як стверджує Л. Губерський, з її інтересами як родової та соціальної істоти співвідноситься решта цінностей як матеріальних, так і духовних (хоча всі цінності у результаті є духовними утвореннями). Людина, народжуючись, отримує безцінний дар – життя, яке для неї є самоцінністю, а тому вона повинна дорожити ним. Ще однією цінністю, яку не завжди належним чином оцінюють, є вільний час, наявність якого дає можливість самовдосконалюватися, розвивати свої здібності, нахили тощо [4, 28].

У системі цінностей сучасної особистості превалюють здебільшого вітальні цінності – здоров'я та пов'язаний із ним здоровий спосіб життя. Поняття "здоров'я" у широкому розумінні слова означає не тільки здоровий фізіологічний стан організму, відсутність захворювань, а й моральні відчуття, душевний стан, що є гармонійною єдністю природних і соціальних складових. Зі здоров'ям пов'язаний спосіб життя, або стиль життя, що характеризується не лише тим, для чого чи для чого людина живе, а й тим, як вона живе. Тут Л. Губерський вважає доречним звернутися до давніх мислителів, які ідеалом здорової людини визнавали калокагатію – принцип поєднання фізичних і духовних якостей особистості. Від ціннісних орієнтацій, соціальних умов і від самої людини залежить повнота її життя, пов'язана з розумінням людиною щастя [4, 29].

У свідомості особистості космічно-планетарного типу повинні превалювати гуманістичні цінності. Відома моральна максима "золоте правило моральності" (стався до людей так, як ти хочеш, щоб вони ставилися до тебе) акумулює моральний досвід цивілізації і зафіксована у фольклорних жанрах, приказках, оповідях. Класик німецької філософії І. Кант розглянув моральний сенс "золотого правила" на рівні філософського аналізу та сформулював основний закон етики – категоричний імператив. На його думку, для людини найважливішим є "чисте небо над головою і моральний закон усередині" [9, 223].

В. Холодний вважає, що загальнолюдські цінності в усій їх множині зароджуються і функціонують в психіці людини одночасно. Він розподіляє їх на три групи: атрибутивні (до них відносяться загальнолюдські цінності, які характеризують особистість як самодостатній феномен), безумовно-етичні (фіксують відношення особистості до світу) і такі, що об'єктивувалися (прояви особистості в реальній соціальній життєдіяльності).

У зв'язку з проблемами формування образу людини майбутнього (з космічно-планетарним мисленням) виникає необхідність говорити про ціннісні форми психіки людини та їх прояви, адже людина – істота цілісна, усі чи майже всі компоненти духовного світу людини є знаками її цінностей. Деякі цінності під впливом різних факторів (фізіологічний – індивідуальні можливості органів чуття людини, фізичний – визначається оточуючим середовищем, соціальний – конкретне людське оточення – сім'я, друзі, колектив, авторитети й ін.) можуть витіснятися у сферу несвідомого, продовжуючи своє існування в опосередкованому вигляді. Генеза світоглядної системи зумовлена ще й віковими особливостями особистості.

Реакція людини на внутрішні та зовнішні подразники проявляється через почуття й емоції. Почуття орієнтовані на сам подразник й не містять ціннісних компонентів, а емоції, навпаки, це ті ж почуття, але в усьому їхньому ціннісному багатстві: радість, милування, замилювання, пошана тощо. Такі емоції, як задоволення, радість, захоплення, любов та ін., за полярністю вважаються позитивними емоціями, а страх, переляк, жах, ненависть, горе – негативними. На емоції людини суттєво впливає життєвий досвід. Вищою формою усвідомленої ціннісної емоції А. Гулига вважає катарсис – прояснення відчуттів, очищення від "скверни". Відроджуючи цей забутий Аристотелів термін, він вважає, що сучасна тріада цінностей "віра – надія – любов" у своїй єдності якраз і утворюють змістовну частину катарсису – вищої форми ціннісної емоційності людини [5, 65-69].

Серед різноманітних ціннісних форм психіки людини найважливіше значення відіграє воля – свідомо саморегуляція суб'єктом своєї діяльності, що виявляється як цілеспрямованість, рішучість, самоволодіння. Відповідно до вчень А. Шопенгауера та Ф. Ніцше, воля серед усіх цінностей стоїть на першому місці (людина – це і є воля) [8, 441].

У системі ціннісних орієнтацій сучасної особистості особливого значення набуває віра – акт прийняття чогось як ціннісно позитивного. Вірі передують сумнів, що перетворюється на віру шляхом філософського аналізу. Релігійна віра досить часто розглядається як результат одкровення – того, що не потребує обґрунтування. У формуванні образу людини майбутнього саама категорія віри є необхідним стрижнем, із яким співіснують знання. Для досягнення глобальної мети необхідно вірити передусім у себе, у свою місію на Землі, у правильність вибору реалізації свого внутрішнього потенціалу психіки. Так, Б. Гершунський стверджує: "Якщо самореалізація особистості – це і є сенс людського життя ... сфера освіти покликана переконати людину саме в цьому, її вищому призначенні і створити усі необхідні умови для повноцінного прояву індивідуальних здібностей людини шляхом її підготовки до праці та етичного виконання своїх суспільних обов'язків". Отже, основні функції базової освіти, за Б. Гершунським, повинні полягати у формуванні віри у вищу цінність максимально можливої самореалізації і самовизначення особистості, пізнання власних здібностей, бажань, інтересів, реальних можливостей, а професійна освіта повинна полягати у закріпленні цих світоглядних настанов особистості, забезпеченні людини знаннями, уміннями й навичками, що сприяють максимально можливому вияву її здібностей у продуктивній суспільно корисній праці, у справах на благо всіх людей Землі, своє власне благо, благо своєї сім'ї, своїх близьких і далеких нащадків. "Віра, Знання, Праця. Саме у цій неподіль-

ній тріаді Людина майбутнього бачитиме витoki свого сходження до розуміння Сенсу свого життя, свої стартіві можливості і гарант реальності своїх життєвих прагнень" [3], – пише Б. Гершунський.

Віра як ціннісний феномен має свої градації, у вищій її оцінці знаходимо ідеал. Людина в силу своєї уяви створює образ бажаного майбутнього, вона здійснює цілевизначення. Ідеал є вищою цінністю та водночас метою, що відповідає цій цінності. Ідеал – не простий конкретний образ кінцевого майбутнього, і не завжди він зводиться до кінцевої мети як передбачення результату соціальної дії. Будучи зразком, ідеал постає як мірило реальності. Неадекватне ставлення до ідеалу перетворює його на ідола. Якщо молода людина жертвує своєю вільною екзистенцією, своїм неповторним життям, копіюючи в поведінці, фізичній подобі улюблених кінозірку, співака, спортсмена, вона перетворює ідеал на ідола, кумира. В ідеалі людина не зникає, вона формує себе, має себе самоціллю, в ідолі вона втрачається, оскільки її метою є інший. Тому застереження "не сотвори собі кумира" є не лише релігійною, а й антропологічно-екзистенційною заповіддю.

Сучасний гуманізм орієнтується на такі цінності-ідеали, як свобода, справедливість, демократія, відповідальність, непримиренність до насильства і ненасильство, економічно виправдана планетарна спільність людей. Поряд з позитивними цінностями є й їхні антиподи: людиноненависництво, корисливість, культ сили, уседозволеність. Свобода розглядається передусім як відсутність обмежень у використанні інформації, нічим не обмежене мислення, вибір на підставі власного мислення та діяльність за об'єктивацією, реалізацією зробленого вибору. Якщо людина має свободу, то її діяльність – доцільна, мотивована й підлягає моральності. Цінності в єдності зі свободою конституують сенс життя людини. Для того, щоб сенс життя набув реальності, свобода повинна поєднуватися з втіленням певної цінності. Лише тоді, коли людина вільно обирає й утворює певні цінності, її життя набуває сенсу. По-справжньому життя людини має сенс за умови, що обрані нею цінності є гідними людини й визнаються суспільством.

Будучи метою діяльності, цінності відіграють важливу роль у формуванні нового світогляду сучасної особистості. Не дарма ще І. Кант поставив практичний розум, який має справу з цінностями, вище чистого розуму, який досліджує пізнавальну діяльність. Цінності визначають передусім розуміння особистістю сенсу свого життя, усвідомлення орієнтації своєї діяльності та нормативних законів поведінки.

Наслідком стійкої оцінки людиною своїх відносин з іншими людьми є соціальні норми: моральні, релігійні, правові тощо, які регулюють повсякденне життя як окремої людини, так і всього суспільства. У них категоричніше, ніж у цінностях, присутній наказовий, зобов'язуючий момент, вимога вчиняти певним чином. Норми є тим засобом, який зближує ціннісно-значуще для людини з її практичною поведінкою. Норми регулюють суспільне життя людей, консолідуючи їх у спільноту, а люди належать до спільноти завдяки "життєвому світу", який вони поділяють. "Життєвий світ", який забезпечує взаєморозуміння людей, ґрунтується на спільних категоріях (однаковому розумінні простору, часу, причинності), світоглядних ідеях (однаковому розумінні світу, людини, Бога) та цінностях і нормах. Цінностям при цьому належить провідна роль. Ніщо так не консолідує спільноту і не протиставляє її іншій спільноті, як сімейні традиції, ритуали тощо.

Відтак, цінності є невід'ємною складовою духовного життя особистості нового типу, вони обґрунтовують ідеали й норми, еднають суспільство духовно для вищих загальнолюдських цілей. І засобом інтеграції різних векторів розвитку суспільства (науки, політики щодо науки й управління знаннями в сучасному його інтегруючому баченні мікро- і макроперспектив процесів творення, виробництва, трансферу, трансформації та використання знання) постає, як стверджує С. Клепко, філософія освіти XXI століття [7]. У навчальних закладах управління пізнавальними процесами є управлінням інтелектом як формою капіталу (подібного до матеріального або фінансового). Управління знаннями в суспільстві здійснюється через використання інформаційних мереж і технологій, формування нових ролей і відношень між дослідниками та практиками, створення нових форм професійного розвитку й освіти, об'єднання інтелектуального й соціального знання, проектування відповідного освітнього простору.

О. Базалук також має глибоке переконання, що "формування планетарно-космічного типу особистості неможливе доти, доки в основу світосприймання не буде закладено систему поглядів, що гарантує людині не підпорядковану роль у повсякденному існуванні (на кшталт: усе в руках Божих), а свободу вибору і самостійність у визначенні власної долі. Тільки коли людина знатиме, що повноцінність її власного життя визначається не надприродними силами, а нею самою, її повсякденною працею в ім'я досягнення глобальної мети, тільки в цьому випадку можливо об'єднати цивілізацію і спрямувати загальні зусилля на освоєння довколишнього космосу" [1, 71].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що результатом пізнавальної діяльності людини й роботи її свідомості є різноманітні знання, переконання, думки, відчуття, прагнення, надії, що об'єднуються у світогляді, постають як більш-менш цілісне розуміння людьми світу й самих себе. Світоглядні орієнтири об'єднують досвідні знання життєвої премудрості, що допомагає людині жити й долати перешкоди на своєму життєвому шляху, і теорії та погляди філософського характеру, що стають у подальшому життєвим кредо людини.

Теоретико-методологічні основи формування нового світогляду особистості – практичного, гуманітарного, космічно-планетарного – охоплюють досягнення філософії освіти, педагогіки, психології й інших суміжних наук. Однак пріоритетна роль у вирішенні найважливіших проблем як усього сучасного

людства, так і українського народу відводиться саме філософії освіти (як галузі соціальної філософії), оскільки саме в цій галузі можливим є визначення як філософських засад нового світогляду особистості, так і цілісне, всебічне й узагальнене одночасно окреслення образу-ідеалу сучасного типу особистості з аргументуванням основних особистісних якостей, необхідних для успішної життєдіяльності всього суспільства.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці нових технологій навчання з метою формування особистості нового типу відповідно до вимог і викликів глобалізованого й постійно змінюваного світу.

Література

1. Базалук О.О. Філософія освіти: Навчально-методичний посібник / О. Базалук, Н. Юхименко. – К.: Кондор, 2010. – 164 с.
2. Бескаравайний С. С. Світогляд і світ людини: кол. монографія / С. Бескаравайний, В. Бондаревський, О. Варшавський та ін. // Дніпропетровська держ. фінансова академія / В.П. Капітон (заг. ред.). – Д.: ДДФА, 2008. – 324 с.
3. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века. (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Борис Гершунский. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
4. Губерський Л.В. Феномен людського життя // Л.В. Губерський, П.І. Скрипка / Людина і світ [за заг. ред. Л.В. Губерського, А.О. Приятельчука]. – К.: Український центр духовної культури, 1999. – 512 с.
5. Гулыга А.В. Эстетика в свете аксиологии [Научное издание] / А.В. Гулыга. – СПб.: Алатейя, 2000. – С. 65-69.
6. Казначеев В. П. Космопланетарный феномен человека: Проблемы комплексного изучения / Казначеев В. П., Спирин Е. А. – Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1991. – 304 с.
7. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С.Ф. Клепко – Полтава: ПОІППО, 2006. – 328 с.
8. Краткий философский словарь / Кириленко Г.Г., Шевцов Е.В. – М.: Философское общество "Слово": ЭКСМО, 2003. – 480 с.
9. Татаркевич В. Історія філософії: Т.2: Філософія Нового часу до 1830 року; [пер з пол. Я. Саноцький, О. Гірний] / Владислав Татаркевич. – Львів: Свічадо, 1999. – 352 с.
10. Хміль В. В. Проблема формування світоглядних пріоритетів сучасного суспільства // В.В. Хміль / Актуальні проблеми духовності: зб. наук. праць [ред.: Я.В.Шрамко]. – Вип. 11. – Кривий Ріг, 2010. – С. 344-347.

References

1. Bazaluk O.O. Filosofii osvity: Navchalno-metodychnyi posibnyk / O. Bazaluk, N. Yukhymenko. – K.: Kondor, 2010. – 164 s.
2. Beskaravainyi S. S. Svithliad i sviit liudyny: kol. monohrafiia / S. Beskaravainyi, V. Bondarevskiy, O. Varshavskiy ta in. // Dnipropetrovska derzh. finansova akademiia / V.P. Kapiton (zah. red.). – D.: DDFA, 2008. – 324s.
3. Gershunskiy B. S. Filosofiya obrazovaniya dlya XXI veka. (V poiskah praktiko-orientirovannykh obrazovatelnykh kontseptsiiy) / Boris Gershunskiy. – M.: Sovershenstvo, 1998. – 608 s.
4. Huberskiy L.V. Fenomen liudskoho zhyttia // L.V. Huberskiy, P.I. Skrypka / Liudyna i sviit [za zah. red. L.V. Huberskoho, A.O. Priyatelchuka]. – K.: Ukrainskiy tsentr dukhovnoi kultury, 1999. – 512 s.
5. Gulyiga A.V. Estetika v svete aksiologii [Nauchnoe izdanie] / A.V. Gulyiga. – SPb.: Alateyya, 2000. – S. 65-69.
6. Kaznacheev V. P. Kosmoplanetarnyy fenomen cheloveka: Problemy kompleksnogo izucheniya / Kaznacheev V. P., Spirin E. A. – Novosibirsk: Nauka. Sib. otd-nie, 1991. – 304 s.
7. Klepko S. F. Filosofii osvity v yevropeiskomu konteksti / S.F. Klepko – Poltava: POIPPO, 2006. – 328 s.
8. 8. Kratkiy filosofskiy slovar / Kirilenko G.G., Shevtsov E.V. – M.: Filosofskoe obschestvo "Slovo": EKSMO, 2003. – 480 s.
9. Tatarkevych V. Istoriia filosofii: T.2: Filosofii Novoho chasu do 1830 roku; [per z pol. Ya. Sanotskiy, O. Hirnyi] / Vladyslav Tatarkevych. – Lviv: Svichado, 1999. – 352 s.
10. Khmil V. V. Problema formuvannia svithliadnykh priorytetiv suchasnoho suspilstva // V.V. Khmil / Aktualni problemy dukhovnosti: zb. nauk. prats [red.: Ya.V.Shramko]. – Vyp. 11. – Kryvyi Rih, 2010. – S. 344-347.

Береговая Г. Д. Ценностные ориентации в новом мировоззрении личности

В статье очерчено место и роль ценностных ориентаций в новом практическом космически-планетарном мировоззрении личности, определена система ценностей как мировоззренческий компонент с позиций дальнейшего формирования украинской ценностно-нормативной модели. Утверждается, что приоритетная роль в решении важнейших проблем как всего человечества, так и украинского народа отводится философии образования, поскольку именно в этой области становится возможным определение как философских основ нового мировоззрения личности, так и целостное, всестороннее и обобщенное очертывание образа-идеала современного человека с ценностно-нормативным мировоззрением.

Ключевые слова: личность, мировоззренческая система, космически-планетарное мировоззрение, ценностные ориентации, духовная жизнь, философия образования.

Beregova G. Value orientations in the new outlook of modern individual

The article outlines the role and place of value orientations in a new, practical, planetary-cosmic world outlook of an individual, the system of values being defined as an ideological component in terms of philosophy of education and further formation of the Ukrainian value-normative model.

Taking into consideration the worsening of global problems there is a need for forming a new cosmic-planetary world outlook of the individual in which values serve as perspective strategic life goals and the main motive of life activity, defining moral orientations and principles of behavior.

Planetary-cosmic world outlook of any person assumes responsibility, creativity, activity of young people who, on the one hand, respect the diversity of cultures, but on the other hand they seek to unite nation and civilization to achieve higher goals. Realizing one's unity with the world civilization, the personality with planetary-cosmic thinking can organize cooperation within the scope of the Earth and the Universe.

Everyday, practical, professional, scientific knowledge plays an important role in the planetary-cosmic world outlook as an integral formation of the person. Individual values defining one's life program, certain actions and deeds are produced by knowledge and experience.

Man's value relation to the world and oneself is formed into a hierarchy of personal values, on the top of which there are absolute values recorded in certain social ideals.

The values hierarchy of the person with planetary-cosmic world outlook is formed depending on the life sphere, the most important of which being natural, biological, spiritual, mental and social spheres. Certain values correspond to every sphere of human existence: natural values (clean air, water, minerals, fertile soils, forests, rivers and seas rich in fish), biological values (health, healthy state of the body), mental values (feelings of comfort, elation, love, joy, happiness, etc.), social values (employment, harmony in society, order, peace, democracy), moral values (ideals of humanity – the good, the beautiful, truth, freedom, justice, holiness, and objects of culture (fiction, religious, moral and legal systems, scientific theories).

Learning and understanding philosophical knowledge, acquiring philosophical methods contribute to successful formation of creative, humanitarian, planetary-cosmic world outlook of a person, since it allows to generalize the most recent achievements of different branches of science by means of actual outlook concepts.

Humanistic values should prevail in the consciousness of a planetary-cosmic type person. The moral maxim known as "golden rule of morality" (treat anyone in such a way you want to be treated) accumulates moral experience of the civilization and directs a person in the contemporary world.

Will is the most important form of a person's psychology, that is revealed as clearness of purpose, firmness and self-control. In the system of value orientations of our contemporaries faith as the act of acquiring something value-positive gains a special significance (we can find an ideal in its highest assessment). Modern humanism is aimed at such values-ideals as freedom, justice, responsibility, irreconcilable attitude to violence, non-violence, economically justified planetary community of people.

Values are an integral part of spiritual life of a new type person, they unite society spiritually for the highest universal goals. Philosophy of education is an integration means of various vectors of society's development (science, politics, production, transformation and application of knowledge), since it has a preferable role in solving the most important problems of the humanity.

Key words: individual, world outlook system, planetary-cosmic world outlook, value orientations, spiritual life, philosophy of education.

УДК 111.852

Юлія Віталіївна Юхимик
доктор філософських наук, професор

ПРОБЛЕМА МІМЕЗИСУ В ІСТОРІЇ ГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ

Аналізується історично-гуманітарний дискурс проблеми мімезису, різноаспектність його дослідження різними науковими галузями. Визначається специфіка естетичного тлумачення проблеми у різні культурно-мистецькі періоди, уточнюється термінологічне значення, акцентується глибинна творча сутність міметичного феномена.

Ключові слова: мімезис, мистецтво, наслідування, творчість, художньо-образне творення.

Мімезис відноситься до кола понять, що однаково плідно функціонують у різних наукових контекстах гуманітарного знання: естетичних, психологічних, мистецтвознавчих, культурологічних соціологічних тощо. Діапазон людської здатності до наслідування масштабний, а сама ця здатність виявляється важливим фактором ефективного здійснення різних напрямків культуротворчої діяльності. Серед основних наукових векторів дослідження мімезису відзначимо: а) розгляд психологічних аспектів мімезису: мімезис як уподібнення, своєрідне гіпнотичне навіювання; наслідування інстинктивне, спонтанне, що реалізується у природному тваринному світі та в моментах прояву природних, інстинктивних основ людської істоти (К. Дельоз, Е. Канетті, Г. Лебон, Л. Леві-Брюль, К. Леві-Строс, К. Лоренц, Г. Тард, Л. Ференці, З. Фрейд); б) погляд на мімезис як на наслідування соціалізоване, виявлене у суспільно-історичному становленні людини. Так, міметичні аспекти навчально-виховної діяльності розглядаються у працях А. Бандури, Л. Виготського, Д. Ельконіна, В. Ларцева, С. Міллера, Д. Нормана, Ж. Піаже; проблеми формування громадської думки, маніпуляції масовою свідомістю, феномена "маси", масових рухів – фігурують у працях Е. Канетті, З. Кракауера, Г. Тарда; у контексті філософії історії дана проблема виявлена творами В.Б. енгельса, Л. Гумільова, М. Данилевського, Ф. Ніцше, А. Тойнбі, О. Шпенглера; в) мімезис як наслідування у художньо-культурній сфері – саме естетичний аспект мімезису виявляє засадничий його статус як визначального фактора художньо-образного творення та існування мистецтва в цілому.